

Sygn. akt IV CZ 37/17

POSTANOWIENIE

Dnia 20 lipca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Z. S. i M. S.

przeciwko G.S., Ł. S. i K. P.

o przywrócenie stanu zgodnego z prawem,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 20 lipca 2017 r.,

zażalenia pozwanego Ł. S.

na wyrok Sądu Okręgowego w S.

z dnia 24 czerwca 2016 r.,

uchyla zaskarżony wyrok.

UZASADNIENIE

Powodowie Z. i M. S. byli właścicielami gospodarstwa rolnego położonego w miejscowości L., o powierzchni 5,47 ha, dla którego prowadzona jest księga wieczysta [...]. W skład tego gospodarstwa wchodzi działka nr 284, na której znajduje się budynek mieszkalny oraz budynek gospodarczy. Aktem notarialnym z dnia 23 lutego 1984 r. powodowie przenieśli własność gospodarstwa rolnego na C. i I. S. W tym samym akcie notarialnym C. i I. S. ustanowili na rzecz powodów nieodpłatną i dożywotnią służebność osobistą mieszkania, polegającą na prawie wyłącznego korzystania z jednego pokoju i kuchni, położonych jako drugie wejście od korytarza, z prawem wspólnego używania innych pomieszczeń i urządzeń przeznaczonych do wspólnego użytku wszystkich mieszkańców budynku. Ponadto ustanowili kolejne ograniczone prawo rzeczowe w postaci nieodpłatnego i dożywotniego użytkowania działki o powierzchni 30 arów stanowiącej ogród znajdujący się przy domu.

W lutym 2012 r. powodowie wyprowadzili się z zajmowanego pomieszczenia. W 2014 r. postanowili wrócić do mieszkania w L., wzywając pozwanego Ł. S. do wydania im przedmiotu służebności osobistej, który w międzyczasie zajął wraz z żoną i dzieckiem.

Wyrokiem częściowym z dnia 7 grudnia 2015 r. Sąd Rejonowy w C. nakazał pozwanym G. S., Ł. S. i K. P., aby wydali powodom Z.S. i M.S. oraz dopuścili powodów do wspólnego korzystania z zabudowanej nieruchomości położonej w L., stanowiącej działkę geodezyjną nr 284, w zakresie odpowiadającym służebności osobistej przysługującej obojgu powodom, której treścią jest prawo wyłącznego korzystania z jednego pokoju i kuchni, położonych jako drugie wejście od korytarza w północnej części budynku mieszkalnego posadowionego na tej nieruchomości, z prawem wspólnego używania innych pomieszczeń i urządzeń przeznaczonych do wspólnego użytku wszystkich mieszkańców tego budynku; oddalił w pozostałej części powództwo w zakresie obejmującym ograniczone prawo rzeczowe w postaci służebności osobistej mieszkania.

Po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji pozwanych G. S. i Ł. S. od wyroku częściowego Sądu Rejonowego w C. z dnia 7 grudnia 2015 r., Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 24 czerwca 2016 r. uchylił zaskarżone orzeczenie w punkcie pierwszym i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w C. do ponownego rozpoznania; ponadto zmienił zaskarżony wyrok w punkcie drugim w ten sposób, że oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu pierwszej instancji w zakresie oceny, że powodom przysługuje ograniczone prawo rzeczowe w postaci służebności osobistej. Treścią tego prawa jest możliwość korzystania w sposób autonomiczny z pokoju i kuchni usytuowanych na parterze budynku oraz prawo do współkorzystania z pomieszczeń przeznaczonych do wspólnego użytku. Sąd Okręgowy podniósł jednak, że orzeczenie Sądu Rejonowego jest nieprawidłowe w tej części, w której zobowiązuje pozwanych do wydania i dopuszczenia do współposiadania zarówno tych pomieszczeń, które przysługują wyłącznie powodom, jak i tych, z których mogą korzystać wspólnie z innymi. Sąd odwoławczy zwrócił także uwagę, że żądanie odnoszące się do dopuszczenia do współposiadania zostało sformułowane w sposób uniemożliwiający wydanie wyroku. O ile bowiem powodowie w sposób konkretny określili, które pomieszczenia mają być wydane, to zaniechali tej powinności w odniesieniu do pomieszczeń podlegających współkorzystaniu z innymi mieszkańcami nieruchomości. Sąd Okręgowy podkreślił, że w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji nie przeprowadzono żadnych dowodów w celu ustalenia, których pomieszczeń wspólnych dotyczy żądanie. Na tej podstawie Sąd Okręgowy wydał orzeczenie kasatoryjne, nakazując Sądowi Rejonowemu podjęcie czynności zmierzających do sprecyzowania przez powodów żądania pozwu polegającego na oznaczeniu pomieszczeń wspólnych, których dotyczy żądanie dopuszczenia do współposiadania i - w razie - potrzeby przeprowadzenie stosownego postępowania dowodowego.

Od wyroku Sądu Okręgowego zażalenie złożył pozwany Ł. S., zarzucając naruszenie art. 386 § 1 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie co do roszczenia opisanego w punkcie pierwszym zaskarżonego wyroku oraz naruszenie art. 386 § 4

k.p.c. Na tej podstawie wnosił o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi powodowie wnosili o oddalenie zażalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 394¹ § 1¹ k.p.c., wprowadzony do kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381), umożliwił poddanie kontroli instancyjnej prawidłowości uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Charakter tego zażalenia Sąd Najwyższy poddał analizie m.in. w postanowieniach z dnia 30 stycznia 2014 r., IV CZ 118/13, nie publ.; z dnia 9 stycznia 2014 r., V CZ 77/13, nie publ., z dnia 19 grudnia 2013 r., II CZ 86/13, nie publ., z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, nie publ. Wskazał w nich, że rolą Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym jest zbadanie, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował przyczynę uzasadniającą wydanie orzeczenia kasatoryjnego i czy jego merytoryczne stanowisko uprawniało do podjęcia takiej decyzji procesowej. Przedmiot badania dokonywanego na skutek zażalenia ogranicza zakres dopuszczalnych zarzutów i powoduje, że zażalenie powinno skupiać się na kwestionowaniu stanowiska, że wystąpiły przesłanki stosowania art. 386 § 2 lub 4 k.p.c. Prawidłowość merytorycznego poglądu prawnego sądu drugiej instancji, odnoszącego się do materii będącej przedmiotem sporu w rozpoznawanej sprawie, pozostaje zasadniczo poza zakresem kontroli zażaleniowej, z wyjątkiem oceny, czy miała miejsce nieważność postępowania. Poza tym wypadkiem ocena dokonywana przez Sąd Najwyższy przy rozpatrywaniu zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. powinna mieć charakter formalny, skupiający się na ustanowionych w art. 386 § 4 k.p.c. przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w merytoryczne kompetencje sądu, który wydał orzeczenie kasatoryjne w postępowaniu apelacyjnym. Oznacza to, że Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy - w świetle zapatrywań prawnych przytoczonych jako podstawa rozstrzygnięcia - uzasadnione jest stanowisko

o wystąpieniu przesłanek do wydania przez sąd odwoławczy orzeczenia uchylającego wyrok i nakazującego ponowne rozpoznanie sprawy.

Sąd Okręgowy, uchylając zaskarżony wyrok, wskazał na konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego co do części żądania, w której wnioskodawcy wnosili o dopuszczenie do współposiadania pomieszczeń nieruchomości przeznaczonych do użytku wspólnego. Wskazał także, że w sprawie niezbędne jest doprecyzowanie przez stronę powodową treści żądania poprzez określenie, których pomieszczeń wspólnych ono dotyczy.

Analiza uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, że Sąd Okręgowy niewłaściwie zinterpretował przesłanki orzeczenia kasatoryjnego ujęte w art. 386 § 4 k.p.c. Przepis ten jasno wskazuje, że poza wypadkami określonymi w § 2 i 3, chodzi w nim o sytuację, w której doszło do nierozpoznania istoty sprawy albo w której wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

W wyniku utrwalonej wykładni nierozpoznanie istoty sprawy rozumiane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, do czego doszło z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936/315; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; a także postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, LEX nr 50750, z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, LEX nr 519260; z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, Lex nr 1231340; z dnia 26 listopada 2012 r., I CZ 147/12, Lex nr 1284698 oraz z dnia 16 listopada 2012 r., III CZ 83/12 - publ. <http://www.sn.pl>).

Z kolei konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego ma miejsce wtedy, kiedy w sprawie zaniechano przeprowadzenia jakichkolwiek dowodów zmierzających do ustalenia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

W okolicznościach niniejszej sprawy taka sytuacja z pewnością nie miała miejsca, skoro Sąd Rejonowy ustalił stan faktyczny na podstawie dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy, aktach księgi wieczystej, zeznań świadków oraz przesłuchania stron. U podstaw rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji leżały liczne ustalenia, wsparte dowodami, a konieczność prowadzenia postępowania dowodowego w całości należy odróżnić od sytuacji, w której strona nie wywiązała się ze spoczywających na niej ciężarów procesowych albo przedstawione przez nią dowody okazały się spóźnione. Nie obejmuje ona także przypadku, w którym konieczne jest jedynie uzupełnienie postępowania dowodowego w określonej kwestii lub przeprowadzenie dowodów bezpodstawnie pominiętych przez sąd pierwszej instancji (z wielu zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r., IV CZ 125/16, nie publ.). W takim przypadku sąd drugiej instancji, jako sąd merytoryczny, powinien uzupełnić postępowanie dowodowe w niezbędnym zakresie na podstawie art. 382 in fine k.p.c., z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z art. 381 k.p.c. lub przepisów szczególnych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CZ 86/16, nie publ.). Argumenty Sądu odwoławczego dotyczące konieczności sprecyzowania żądania przez powodów słusznie podważają pozwani wskazując na to, że – poza tym, iż powodowie w toku postępowania byli reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika – dodatkowo zostali zobowiązani do sprecyzowania swojego żądania (k. 110 i k. 130), co uczynili w pismach procesowych (k. 112 i k. 138). Związanie Sądu zgłoszonym żądaniem nie oznacza, że w wypadku kiedy sposób sformułowania żądania uznany jest przez ten sąd za niedostatecznie precyzyjny, lecz twierdzenia stron i wyniki postępowania dowodowego jednoznacznie wskazują, jaki jest rzeczywisty zakres tego żądania, czyli wyjaśniają, z jaką intencją zostało zgłoszone i czego domagają się powodowie – do sądu – jeśli uzna to roszczenie za uzasadnione, należy odpowiednie ujęcie uwzględnionego żądania w części rozstrzygającej orzeczenia, w sposób który odda jego przedmiot i uwzględniony zakres, a jednocześnie umożliwi jego wykonanie.

Z tych względów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok (art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.).

Nie zachodziła potrzeba zamieszczenia w postanowieniu orzeczenia o kosztach postępowania zażaleniowego, ponieważ postanowienie uchylające wydane na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie ma charakteru orzeczenia kończącego sprawę w instancji w rozumieniu art. 108 § 1 k.p.c. (w zw. z art. 394¹ § 3, art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).

kc

aj